

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 52. V torek 26. decembra 1854. III. tečaj.

O sadjoreji.

(Dalje in konec.)

Visoko c. k. ministerstvo za uk — vse duhovne in deželске gosposke — priporočajo in zaukazujejo, da se naj ljudski učitelji sadjoreje prav marljivo poprimejo, šolsko mladino u tem imenitnem in koristnem nauku pridno urijo, in tudi druge deželane na to spodbadajo. Sadjoreja kako koristna je za človeško telo, — kako koristna za duševno izomiko; — koliko sladkih ur in dni človeku donáša in kako bogato obilno človeku ves njegov trud plačuje: sadjoreja je skrinja polna zlatov, ktera se nikoli ne izprazni!

Ljubi šolski učitelji in tudi vi, častiti gospodje duhovni! vemo, da Vam „šolski prijatelj“ zastran sadjoreje ni nič novega alj kaj globoko učenega pravil: kar je pravil, je ga učila tridesetletna skušnjaja, in kar je pravil, je bilo po domače rečeno. Oh! zastran sadjoreje pri naših ljubih Slovencih še veliko, veliko majnka.

Vi ste nada in podpora boljših časov tudi v tej zadevi. Zatorej pomagajte, kolikor premorete, da se tudi ta imenitna reč zboljša in popravi. Naši vnuki in vnukov vnuki bodo vam peli hvalo in slavo. Bog daj!! —

Kako sim učitelj postal.

Bilo nas je sedmero otrok skerbneга očeta in pobožne matere. Jaz kot naj starji sim bil tedaj ljubih staršev prva skerb in po sklepu gospoda duhovnega očeta že deček pri sedmih letih za učiteljski stan odbran in namenjen. Ravno ta

duhovni oče (zdaj slavni misijonar v Ameriki) so me tudi prve čerke naučili in mi prečudno iskro do šole vcepili. Star osem let se že poslovim od mile očetove hiše in grem k svojemu stricu učitelju na deželi. Tukaj sim hodil v šolo in sim se cerkvenega orgljanja učil. Čez tri leta grem v Krajnsko mesto v drugi razred ondotne poglavne šole. Nikoli ne bom pozabil, kako sim se tukaj z nemščino terpinčil, in kako so mi jo po vsi sili v glavo in serce zabijali. Noč in dan sim se učil prečudnih neznanih besedi iz tistih mi še zdaj perstjenih „Sprachlehre.“ — Vse nemške bukve smo morali iz glave znati, kakor „oče naš,“ brez da bi bili le trohice razumeli. Slovensko govoriti nam je bilo ojstro prepovedano. Gorje mu, če se je kak revček zmotil ali prederznil, da je kako domačo besedico pregovoril! Tako imenovani „Musterschüler-ji“ so imeli v svojih zapisnikih tudi poseben prostorček: „im krainisch Reden“ kamor so tistim, ki so se o tem pregrešili, pike narejali. Kdor je imel veliko tacih pik je moral „pœnitenc“ pisati, da je bilo groza, in vsi so ga zasramovali. O mati Slava! —

Ko sim tretji razred z velikim velikim trdom in vendar še s prednostjo izveršil, se mi je šolanje zgolj zavoljo suhe nemščine tako pristudilo, da sim drugo šolsko leto doma ostal, in kmalo bi bil šolo popolnoma na kol djal, ko bi me ne bili starši zopet naprej silili. Med tem časom, ko sim bil doma, sim po zimi vsak dan in poleti o nedeljah otroke svojih sosedov brati in pisati učil. Tudi sim v nedeljah in praznicih že malo po malem v cerkvi orglarjevo službo opravljal. — V letu 1841 pa sim šel zopet v šolo in pervikrat v Ljubljano, ter se vverstim v četerti razred I. oddelka, in drugo leto v II. oddelek. Tu sim imel, hvala Bogu, dobre učenike, ki niso le samo nemščino vsilovali, ampak tudi še kaj družega svoje učence učili. — Tretje leto se oglasim pri gosp. vodju za pripravniško šolo, — ktere sim že davno veselo želel in pričakoval. Toda, žalibog, nisim bil nič kaj prijazno sprejet! — Zakaj, da ne, — tega še danas ne vem; le toliko vem, da se je vsim mojim takratnim součencem tako ali pa še huje godilo. — V pripravniški šoli sim ostal dve leti. Kaj in kako smo se tukaj učili,

ne vem veliko povedati, le to se še spomnim, da smo v vsih dveh letih le *enkrat samkrat* slovensko slovnico (malo Metelko-tovo) brali in prašani bili, akoravno je bila že davno za pripravniško šolo spisana in postavno vpeljana. Po doveršeni dveletni pripravniški šoli zapustim zopet belo Ljubljano in grem domu, kjer so me domači farmani že težko pričakovali. Imeli niso namreč nobenega učitelja, in tako sim moral jaz v domačem kraju svojo prvo učiteljsko službo začasno nastopiti. Eno leto potem grem v Ljubljano, in sim zadnjo učiteljsko preskušnjo pri škofijstvu dostal in postavno učiteljsko spričalo dobil. Z novim letom 1848 pa mi je bila druga služba podeljena. In tukaj se je začelo moje novo življenje za učiteljstvo in slovenščino. Napravil sim si vse takratne nove slovenske časopise, in sim bral in prebral skoro vse slovenske knjige, katerih sim si nekaj sam omislil, nekaj pa pri ondotnih blagih dobrotnikih dobil. Slovenščina me je že od mladih nog neizrečeno veselila, in kolikor bolj so mi jo v prvih šolah izbiti hotli, toliko bolj sim se za njo vnemal, — posebno kadar sim začel svojo ljubo slovensko šolsko mladino tudi v čisti slovenščini učiti in kojiti. Soznanil sim se tudi tisto dobo z učenimi Slovenci, od katerih sim, hvala Bogu, veliko veliko zvedel in se naučil, kar se mi popred še sanjalo ni. Ker takrat še nismo imeli pripravnih slovenskih šolskih bukev, sim se sam lotil za vsak dan posebej svojim učencom kaj iz slovnice, pravopisa spisja itd. spisovati in jih s pridom učiti. In reči moram, mladina me je ljubila, kakor iskreno sim jaz njo ljubil. Slajših ur pri učiteljstvu nisim še užival, ko ravno takrat. Štiri šolske leta sim tukaj s svojimi ljubimi učenci prav sladko preživel, katerih nikoli pozabil ne bom. Britke solzice smo vsi skupaj obilno v očeh imeli, ko smo se zadnji dan v šoli poslovili. — Od ondot sim šel v mestice k poglavni šoli, kjer sim prvi razred spodnjega oddelka prevzel, in zopet prav čverste fantiče dobil. To da tesni dohodki in še veliko družih nagibov me je čez dve leti zopet od poglavne šole vzdignilo, in božja previdnost me je zopet v samosvojno na deželo poklicala, kjer se zopet vsa nova priroda ost začinja. Sdaj učitarim že

deveto šolsko leto, in Bog daj, da bi bil že v slavo božjo in v prid svojega národa kaj pripomogel in dobrega storil! —

Miloljub.

Ogledalo pridnih otrok.

IV. Štefan.

(Konec.)

Blo je že jesenski čas, ko mojster nekega dne Štefana pošlje v neko hišo, naj bi ondi strebil strešni žleb. Štefan z veseljem vboga, se urno v naznanjeno hišo napoti in poda, zleze skoz lino na streho, potem ko se je bil poprej zastran varnosti z vervjo, ki je bla na strešni tram poleg line pritvezana, opasal in natvezal. Zdaj prav marljivo prične svoje težavno in nevarno delo, ker je namreč z metlo iz žleba čistil prah in drugo nesnago. Že je bil srečno svoje delo končal in ravno po strehi nazaj proti lini plezal, ko v palači knezinje Ž., ki je stala ravno unkraj ulice, velik krup vstane. Štefan se okoli ozre, in vidi ne daleč od sebe na strehi lepega kanarčka, ki je skoz odperto okno palače všel, in na to streho priletel. Knezinja je tička silno rada imela, ker je bil tako zlo privajen, da, kadar mu je kletko odperla, ji je na roko priletel, ji hrane iz roke zobal, če je šivala, je na njeno mizo skočil, ji nitke iz roke cukal, in tudi posebno lepe napeve prepevati znal. Danes se je bil malopridnež skoz odperto okno zmuzil, in na streho sem čez priletel. Knezinja in strežeji so tedaj na Štefana vikali, naj skusi tička vjeti, toliko več, ker se je ne daleč proč nek maček ravno pripravljal, planiti na njega. Štefan vidši, v kaki nevarnosti se tiček znajde, treši urno metlo za mačkom, da je taisti plašno proč pobegnil, potem pa se počasi do kanarčka zmuza, ki se mu, enkolko od mraza omamljen, resnično tudi vjeti pusti. Štefan tička poln veselja rahlo v svojo kapco stisne, in taistega v eni roki, z drugo pak se za verv poprijemaje, pleza zopet proti lini nazaj. Že je bil blizo taiste, že se je veselil v svojem sercu dobrega plačila, ki ga bo gotovo od knezinje prejel, pa — o groza in strah — verv se od trama odterga — Štefan milo zakliče na pomoč — al prepozno

in zastonj — dve nadstropji globoko cmokno ubogi fant dol na tlak ulice! —

Strašen krič knezinja zažene, ko vidi Štefana iz strehe na tla pasti. Strežeji vsi plašni priletijo na ulico gledat, al je fant živ, al mertev. Ves omotčen je ležal ta sred ulice, vendar Božja vsegamogočnost ga je bla pri življenju ohranila. Niso se pa strežeji zamogli prečuditi temu, da je Štefan svojo kapeo še vedno rahlo v roki deržal, v kateri je bil tiček zdrav in nepoškodovan ostal. Smerzlo vodo po obrazu močen se je bil Štefan kmalo popolnoma zdramil, al vzdigniti od tal se sam ni zamogel. Strežeji mu hočejo na noge pomagati, k čimur jih je naganjala knezinja, koja je bla med tim časom sama zraven prihitela; pa Štefan jih milo prosi, naj ga še enkolko pustijo, ker je rekel, da mu v desni nogi nekej nekako čudno škriplje. Siromače ni vedel, da si je nogo vlomil, dobro so pa vedeli to strežeji, toraj ga vendar rahlo vzdignejo, in v palačo odnesejo. Tu mu je umni zdravnik, po kterega je bla knezinja urno poslala, vlomljeno nogo vravnal in obezal, potem pak je bil položen na snažno posteljo; zakaj, je rekla knezinja, jaz sim tvoje nesreče kriva, toraj se tudi ne boš ganil iz pod moje strehe popred, dokler ne boš popolnoma zopet ozdravljen. —

Pod skerbnim nadzirom umnega zdravnika se je Štefanu noga urno in prav srečno celila. Knezinja je sama sleden dan prišla do njega pogledat, al je v vsem dobro postrežen, in se navadno delj časa poleg njegove postelje pomudila. Pozvedila je bla po njegovem mojstru scer vse Štefanove okolšine, z dopadljivostjo je povzela iz vsega, da fant je posebno priden in pobožen; toraj je hotla zanaprej zanj skerbeti; željela pak je vendar še kaj natajčnega od njegovih poprejšnih dni zvedeti, toraj mu neki dan, ko je bil že precej okreval, vkaže, naj ji dogodivščino svojega celega življenja natajnko popiše. Začemši tedaj kakor sirotek pri teti noter do sedajne ure ji Štefan priprosto in odkritoserčno svoje življenje razklada, da ga je knezinja z nar večjo pazljivostjo poslušala. Ni se pak tudi mogla njegovemu bistremu umu prečuditi, ker se je na več dogodb kot še mlado deto in poznejše kot učencec v domači

šoli tako jasno spomniti vedel, kakor bi se bile še le včeraj zgodile. Med drugim ji je popisoval tudi tisto žalost, ki jo je občutil, ko ga orglodelec ni hotel v navk sprejeti. Posebno o orglodelstvu je fante tako živahno govoril, da ga knezinja popraša, ali bi ne hotel morebiti mizarsko rokodelstvo zapustiti, in se orglodelskega polotiti? „O ja, milostna knezinja, serčno-rad; mislim, ko bi srečo dosegel, se tega rokodelstva naučiti, blo bi to za me nar večje veselje na zemlji, ali orglodelec, ki je v domači cerkvi orgle popravljal, mi je rekel, da sim za to rokodelstvo veliko preneveden.“ — „Ne boj se,“ reče knezinja, „vednosti, ki ti še zato pomankujejo, si bi že prisvojil, tvoj bistri um mi je porok zato. Ker te tedaj orglodelstvo tolkanj veseli, hočem skerbeti, da se bodo tvoje želje spolnile. Le Boga prosi, da bi se ti kmalo noga zacelila, jaz pak bom med tim časom vse potrebno za te preskerbela.“ Z tim knezinja odide. —

O malem času je Štefan popolnoma ozdravel, k čimur mu je gotovo veseli up prihodnih boljših dni mnogo pripomogel. Dan, ko je vpervič brez bergelj hoditi zamogel, pride strežej po njega in mu veli, se z njim h knezinji podati. Dasiravno še zlo slaboten, vender Štefan urno vboga. Ko v krasno sobo knezinje stopi, ves ostermi o tolki lepoti, kakoršne še nikdar vidil ni, in si skoraj ne upa, se do mize h knezinji bližati. Prijazno ga vender ona, ki je njegovo boječnost spoznala, k sebi pokliče in mu reče: „Ravno včeraj mi je iz glavnega mesta P. od imenitnega orglodelskega mojstra pismo došlo, da je pripravljen, tebe v navk sprejeti. Ker je tvoj dozdejni mojster na moje besede te iz svoje službe odpustil, te zdaj nobena reč ne zaderžuje in tako se boš po juternjem na svoje novo mesto podal. Tu, ga za roke k neki stranski mizici peljaje, reče, sim ti preskerbela tudi potrebno obleko in perilo, da ne boš nobenega pomankanje terpel.“ Štefan ni mogel najti besed, z katerimi bi svojo hvaležnost proti knezinji izrekel; ponižno ji roko poljubi in jo zagotavljuje, nje, kakor svoje nar večje dobrotnice, v svoji molitvi nikdar ne pozabiti in se vedno tako obnašati, da ji bo z svojim zaderžanjem veselje in čast delal.

Čez dva dni odide Štefan, ki se je bil med tim še od svojega mojstra spoštljivo poslovil, z priporočivnim listom od knezinje v mesto P., kjer je bil od svojega novega mojstra prijazno sprejet. Tu je bil v orglodelstvu, in vmes še posebej v orglanju, risanju in mehaniki natajko podučevan in je kmalo postal ljubljenec svojega mojstra. Čez nekej let, ko se je bil že orglodelstva izverstno naučil, stopi z svojim mojstrom, ki je bil že postaran mož, v tovaršijo, in je poznejše rokodelstvo popolnoma na svoje roke prevzel. Knezinja, ki je bla med tim časom vmerla, je mu veliko denarja zapustila, tako je zamogel svoje rokodelstvo pošteno in prav na široko peljati, in je slovel, kakor eden nar prvih orglodelcev dalječ okrog. Njega košice scer že počivajo v hladnem krilu černe zemlje, mnogo od njega izdelanih orgel pak še dandanašni razglasuje in prepeva po svetih hramih slavo Narvišemu! —

Glej, ljuba slovenska mladina! Štefan je zgubil v nežni starosti ljube starše in ljubo teto; bil je sirotek, kakor jih je malo pod solncom. Pa, zaupal je na Boga, je rad delal in rad molil, toraj ga pa tudi Bog zapustil ni. Stori tudi ti tako, delaj in moli, in gotovo ti blagoslov Božji odšel ne bo! —

J. Levičnik.

Listonoša.

* *Iz Kaple v rožnej dolini.* Včeraj je bil tu shod učiteljev tukajšne dehantije. Snidlo se je pri shodu 6 duhovnikov in 7 učiteljev. Počastila sta tudi shod svojo pričujočnostjo preč. gospoda: šolski svetovaveč prečastiti gosp. *Rudmaš* in okrajni predstojnik v Borovljah, preč. g. žlahtni *Steinberg*. Pred so pa g. tehant učiteljem sledeče vprašanja dali, na katere so imeli pismeno odgovoriti:

1. Alj je učitelju kaj treba, na navk se pripravljati, ki ga bo v šoli prednašal? -- in kaj ima učitelj sploh storiti, preden v šolo učit gre, da bode s svojim učenjem pri učencih dobro opravil?

2. Kako se ima s učenci, ki pervikrat v šolo pridejo (pervenci), navk začeti?

3. Kako zamore učitelj učence že pri pismenkovanju, slovkovanju in čitanju na pravopisanje pripravljati?

4. Kako se dajo učenci pri čitanju to naučiti, kar je njim iz slovnice znati naj potrebnejše?

5. Kako se ima šola obravnati, da otroci postanejo brumni in resnično pobožni, da bodo, ko dorastejo, duhovnim in deželjskim predpostavljenim pokorni, pridni ni pošteni ljudje. —

Pisмени odgovori, ki so jih učitelji na te prasanja seboj prinesli, so bili zunej enega samega tako lepi, da bi večji del bili vredni tiskani biti. Vidilo je se iz njih, da so učitelji si prizadevali, vse dobro premisliti, v dotičnih knjigah prebirati in potem umne odgovore sestaviti.

Grede posamesnih odgovorov, ki so se v shodu pretresovali, moramo tiste učitelje, ki so naj bolji odgovarjali, tu hvaljno omeniti: gospod *Katnik*, izgledni učitelj v Kapli, je, da tako rečem, prav praktično govoril: on je pokazal, da je časti „izglednega učitelja“ vreden; enako lepo in umevno so odgovarjali tudi: gg. *Belčnik*, učitelj v Kotmarijvesi, *Koglek* začasni učitelj v Šmarjeti, *Cetel* učitelj v Borovljah, *Mačnik* začasni učitelj v slovenskem Blejberzi in *Serajnik*, učitelj v Svečah.

Po pretresovanju vsakega posameznega prasanja so povzeli vselej preč. g. šolski svetovavec besedo in so svoje misli, mnogo skoz skušnjo poterjene, zastran dotičnega predmeta tako mično in lepo razodeli, da gotovo noben učitelj njih navkov pozabil ne bo. Po dokončanem posvetovanju pa so še preč. okrajni predstojnik gospod žlahtni *Steinberg* sobrane učitelje ljubeznjivo in prijazno nagovorili. Naročili so namreč gospod predstojnik učiteljem, da imajo, kaderkoli njih pomoči potrebujejo, vselej na Nje se obrniti, ki njim, kar premorejo, povsod radi pomagati hočejo.

Med tim pa je dotekel čas za južino, h katerej so gostomili g. tehant *Jan. Hafner* vse pričujoče povabili. Razšli smo se proti večeru in šli so posebno učitelji s pomirjenim in lahkim sercom domu, ter Boga hvalili, da njim je tako dobre in miloserčne predpostavljene dal, ki na vso moč si prizadevajo, učiteljev revni stan zboljšati in polajšati. —

F. V.